

SEGRAR OCH BESVIKELSER

UNDER 1944

OM 1944 också inte har medfört det slut på vapenskiftet i Europa, som många ännu under hösten väntade sig, har det i alla händelser mänskligt att döma fällt avgörandet om den slutliga utgången av den stora kraftmätningen. Året började under intrycket av den oemotståndliga ryska frammarschen på östfrontens södra del, och det har bragt en så gott som oavbruten rad av allierade framgångar på skilda krigsskådeplatser, bortsett från en mindre och snart övergående tysk motstöt på västfronten under årets sista veckor.

Det var som sagt den ryska frammarschen i Ukraina, som satte sin prägel på årets början. Den röda armén hade vid nyåret redan passerat Dnjepr och på sina håll stött fram ända till den rysk-polska gränsen av 1939. Betydande tyska styrkor höllo dock alltså jämt stånd inne i den stora Dnjeprbågen under ögonskenlig fara att bli kringrända. Under årets tre första månader utkämpades förbittrade strider i västra Ukraina. Tyskarna tvingades så småningom att släppa sitt grepp om Dnjeprbågen och de viktiga gruvorna vid Nikopol och Krivojrog. Den hotande kringränningen ägde emellertid ej rum, utan de lyckades relativt välbehållna vika tillbaka över Bug mot Dnjestr. I mitten av mars nådde ryssarna fram till sistnämnda flod, och Svartahavs-hamnarna Cherson och — något senare — Odessa återerövrades av dem. I slutet av mars var den röda armén framme vid Donaus biflod Prut, som före 1918 hade utgjort gräns mellan Ryssland och Rumänien, och något senare nådde ryska förband även Tjeckoslovariets forna gräns i östra Karpaterna. Ungefär i denna linje hejdades emellertid anstormningen. Tyskarna och deras bundsförvanter lyckades t. v. värja Slovakiet, Ungern och större delen av det rumänska Moldau med dess hårt ansatta huvudstad Jassy.

Redan i januari hade ryssarna emellertid gripit till offensiven även i ett helt annat avsnitt, nämligen i Ingermanland. Enligt vissa uppgifter lär därmed ha förhållit sig så, att på denna krigsskåde-

plats sedan länge de facto hade rätt vapenvila med rätt omfattande förbrödring mellan de fientliga trupperna. I all stillhet utbytte ryssarna dessa förband mot andra och skredo så till ett angrepp, som fullständigt överrumplade tyskarna, vilka levde i tron, att det gamla vänskapliga tillståndet alltjämt varade. På mycket kort tid kastades de ur Ingermanland. Narvas fall tycktes omedelbart förestående, men i sista stund lyckades försvaret här stabilisera sig. Estniska trupper, som kämpade för sitt eget olyckliga land, tyckas därvidlag ha spelat en viktig roll. Vid vårens inbrott avstannade de stora operationerna i öster längs en linje, som approximativt kan anges med namnen Narva, Vitebsk, Sjobin, Östra Karpaterna, Jassy och Dnjestrmyningen.

Den enda krigskådeplats i det övriga Europa, där större operationer ägde rum under vintern och våren, var den italienska. De allierade gjorde i slutet av januari en landstigning vid Anzio och Nettuno fem mil sydöst om Rom. Men länge gingo operationerna där lika trögt som förut, och läget i Anziobrohuvudet föreföll tidvis ganska prekärt. Kring det ryktbara benediktinerklostret Monte Cassino utkämpades upprepade gånger synnerligen blodiga strider, vilka ej förde angriparna nämnvärt längre. Det var först i mitten av maj, som general Alexanders skickliga ledning av den anglosaxiska armén i Italien äntligen inhöstade den efterträdade framgången. De tyska linjerna genombröts, Monte Cassino föll, och marschen gick snabbt mot Rom. Den 4 juni befriades den eviga staden, och under de följande veckorna fortsatte framryckningen, delvis under ganska hårt motstånd, genom Toskana och Umbrien upp mot Arno och Apenninerna. Först mot årets slut nådde man fram till Poslätten vid Rimini och Ravenna.

Redan på sommaren hade den italienska krigsteatern emellertid degraderats till en biscen. Två dagar efter Roms fall, den 6 juni, hade omsider den så länge med spänning väntade urladdningen i väster ägt rum. Generalerna Eisenhower och Montgomery gingo efter storartade förberedelser till angrepp mot den normandiska kusten mellan Seinemyningen och halvön Cotentin. Med hjälp av mer än tusen transportplan, fyratusen transportfartyg samt överbogserade konstgjorda hamnanläggningar och med stor insats av flotta och flyg lyckades de genombryta de tyska kustbefästningarna och upprätta ett brett brohuvud. De följande veckorna fylldes av utomordentligt förbittrade och blodiga strider, länge med rätt magert resultat för angriparna. Det föreföll, som om de hade svårt att kunna utvidga sin smala kustremsa. Tyskarna höllo

hårdnackat de normandiska städerna, Caen, Saint-Lô och andra, samt den viktiga hamnen Cherbourg, vars erövring var ett livsintresse för de allierade ur transportsynpunkt. Stridslyckan tycktes under juli stå och väga i Normandie, fastän Cherbourg vid midsommartid äntligen hade fallit.

Under tiden hade ryssarna emellertid ej förblivit överksamma. Den 10 juni inledde de en ursinnig offensiv på Karelska näset, där de lyckades överrumpla försvaret. De finska linjerna genombrötos, och redan den 20 föll Viborg. På allierat och neutralt håll såg man redan de oemotståndliga röda kolonnerna på väg mot Helsingfors. I Finland var man djupt uppskakad, och en svår politisk kris utspelades. Då lyckades finländska — f. ö. svensktalande — förband åstadkomma det till synes omöjliga: att hejda den ryska frammarschen i terrängen norr om Viborg. Även om Fjärrkarelen och områdena norr om Ladoga hastigt måste utrymmas, hade fronten dock åter stabiliserats och den politiska ledningen återvunnit en viss handlingsfrihet.

Den outtömliga ryska kraften hade då redan vänts åt annat håll. Tre dagar efter erövringen av Viborg inleddes ett angrepp i Vit-Ryssland, som blev det dittills framgångsrikaste av alla. De länge segt värjda tyska fronterna brötos nu fullständigt sönder. I snabb följd erövrades Vitebsk, Sjlöbin, Mogilev, Minsk, Polotsk och Vilna. Den 15 juli gingo ryssarna över Njemen, dagen därpå föll Grodno och en vecka senare Pskov. Även fronten i Baltikum hade nu kommit i rullning västerut: den 26 juli erövrades det så länge tappert försvarade Narva. Samma dag nådde de ryska arméerna i Polen fram till Weichsel, och den 27 kunde Stalin tillkännagiva sin största segerdag under kriget med erövringen av ej mindre än fem av tyskarnas viktigaste stödjepunkter på skilda delar av den långa fronten, bland dem Dünaburg, Bialystok och Lemberg. Denna rad av framgångar utan motstycke sedan de tyska segermarscherna under krigets tidigare år kröntes under de närmaste dagarna med betvingandet av Kaunas, Brest-Litovsk och Przemysl. Både Rigabukten och den östpreussiska gränsen uppnåddes av ryssarnas högra flygel. De tyska styrkorna i Estland och Livland hade avskurits från landförbindelse med huvudarméerna.

I detta ur tysk synpunkt förtvivlade läge lyckades emellertid generalfältmarskalk Model tillfoga de ryska arméerna utanför Warszava ett avsevärt bakslag, även om dessa tilldragelser äro så bemängda med politik, att ett säkert omdöme ännu knappast kan avges. I alla händelser förmådde tyskarna i stort sett stabili-

sera sin front norr om Karpaterna ungefär längs östproussiska gränsen, Narew, Bug och Weichsel. Den enda viktigare förändringen under de följande månaderna var ryssarnas erövring av Estland och Livland samt området närmast norr om Memel (sept.—okt.). Däremot utgör den kurländska halvön med Libau och Windau ännu vid årsskiftet en segt försvarad tysk utpost utan landförbindelse med Tyskland, men av en viss betydelse såsom ett hot bakifrån mot de ryska arméer, som angripa Östproussen. Den av tidningskorrespondenterna i Moskva ideligen utlovade invasionen i denna provins slogs under 1944 tillbaka, och Warszavas ruiner liksom Krakow befunno sig ännu vid årsskiftet i tysk hand. Redan januari 1945 skulle emellertid visa, hur prekärt det uppnådda jämnviktsläget i öster var.

Samtidigt med de stora ryska segrarna i Litauen och Polen i slutet av juli bröts omsider det tyska motståndet i västra Normandie. Med oanad hastighet följde det mest dramatiska skedet i 1944 års händelseförlopp. General Pattons amerikanska pansararmé trängde in i Bretagne och spred sig solfjäderformigt i olika riktningar. Medan en avdelning gick över Loire söderut, svängde huvudkrafterna mot öster, i riktning mot Seine och Paris. Med utomordentlig hastighet utvecklade sig en gigantisk kringränningsoperation mot de tyska styrkor, som alltjämt höllo stånd söder om Seine med front mot engelsmännen på den normandiska frontens östra flygel och som nu hotades av Patton i sin rygg. Denna tyska »ficka» mellan Falaise och Alençon var någon tid föremål för hela världens uppmärksamhet. Till en fullständig avsnörning och tillintetgöring kom det aldrig. Men de tyska förlusterna voro fruktansvärda, och de trupper, som räddades tillbaka över Seine, hade sannolikt förlorat det mesta av sitt stridsvärde.

Samtidigt med dessa operationer hade ännu en allierad armé landstigit i Provence och börjat rycka upp längs Rhône för att söka förena sig med Pattons styrkor. Inför denna fruktansvärt snabba händelseutveckling på skilda håll såg den tyska ledningen sig ur stånd att hålla Seinelinjen. Det gällde för den närmast att rädda den armé under general Blaskowitz' befäl, som varit posterad i södra Frankrike. Det förefaller också, som om det skulle ha lyckats Blaskowitz att föra huvudmassan av sin armé tillbaka längs Saône och genom den burgundiska porten till Rhendalen.

Den 22—25 augusti befriades Paris, och sistnämnda dag kunde general de Gaulle hålla sitt intåg i Frankrikes huvudstad under jublande deltagande från hela den frihetsälskande världen. En

huvudroll i befrielsens slutskede hade spelats av franska maquisarder. Man torde ha rätt att häri även se en engelsk-amerikansk hyllning till de patrioter, som inte misströstat om fäderneslandet under dess förnedring. Framryckningen fortsatte alltjämt i samma hastiga tempo. Hela norra Frankrike befriades, och den 1 september överskredo de allierade Belgiens gräns. Tre dagar senare voro Bryssel och Antwerpen befriade. En vecka in i september återstodo av franskt och belgiskt territorium egentligen blott Elsass, Lothringen och Scheldemynningen i tysk hand, om man bortser från de isolerade styrkor, som lämnats kvar i viktiga hamnar (Girondemynningen, La Rochelle, Saint-Nazaire, Lorient, Brest, Normandiska öarna, Kanalhamnarna), av vilka flera ännu vid årets utgång ha hakkorsflaggan flygande. Detta kvardröjande tyska grepp om en rad av Västeuropas viktigaste hamnar har troligen betytt åtskilligt för att försvåra underhållet av de allierade arméerna i Frankrike och Belgien och därmed för att fördröja deras vidare operationer mot själva Tyskland.

I mitten av september trängde de allierade över Hollands och Rhenlandets gränser. Blixtkrigsskedet var nu emellertid tilländalupet på västfronten. Under årets tre sista månader ha erövringarna inskränkt sig till Lothringen, större delen av Elsass, obetydliga inbrytningar vid själva tyska gränsen — den viktigaste vid Aachen, vars ruiner intogos efter ursinniga strider i mitten av oktober — samt södra Holland fram till Rhendeltat. Den anglosaxiska ledningen hade troligen tänkt sig att med en överrumplande övergång av nedre Rhen kringgå västvallens norra ände och därmed föra kriget rakt in i det ömtåliga och betydelsefulla Nordvästtyskland. En omfattande engelsk luftlandsättning företogs i detta syfte vid Rhenövergångarna i trakten av Arnhem. Efter hårda strider lyckades tyskarna dock likvidera detta »brohuvud», innan den engelska huvudarmén kunde trygga förbindelsen därmed. I och med detta tycks möjligheten till en snabb inmarsch i Tyskland och krigets slutförande under 1944 ha gått förlorad. Operationerna på de allierades vänstra flygel ha sedan dess t. v. i stort sett upphört, sedan den för tillförseln så betydelsefulla Scheldemynningen äntligen öppnats. Den särdeles långsamma men metodiska amerikanska framryckningen från Aachen mot Düren och Köln och från Lothringen mot Saarområdet och Pfalz byttes mot mitten av december i en överraskande tysk motoffensiv. Till en början uppnådde denna rätt betydande framgångar och förde fältmarskalk von Rundstedts trupper till hotande närhet av Maas-

linjen mellan Liège och Namur. Vid årsskiftet hade starka amerikanska motanfall dock ändrat bilden i detta avsnitt, och under januari trängdes tyskarna tillbaka mot belgisk-tyska gränsen. Om den tyska offensiven ej medfört alltför stor kraftförlust för de egna styrkorna, är det likväl sannolikt, att den bragt så mycken oreda i de allierades planer och förstört så mycken för deras nästa angrepp framforslad materiel, att deras planer kunna bli mycket avsevärt försenade. Å andra sidan kan naturligtvis en eventuell katastrof för den tyska offensivarmén medföra vittgående psykologiska återverkningar i Tyskland och framkalla en mycket snabb utveckling i väster — om ryssarna ej dessförinnan avslutat kriget.

Ryssarna voro ingalunda överksamma under den stora anglosaxiska framryckningen genom Frankrike. Visserligen höllo de sig, som redan sagts, påfallande stilla i Polen, men den 19 augusti inleddes en ny stor offensiv mot Rumänien. Denna gång kom resultatet mycket snabbt. Den 23 störtade den unge kung Mikael under dramatiska former marskalk Antonescu och utnämnde en samlingsregering, som även inneslöt ledande representanter för de gamla, västmaktsvänliga partierna. Rumänien kapitulerade omedelbart för ryssarna, och händelserna utvecklade sig så snabbt, att landet inom några dagar var i krig med sin dittillsvarande bundsförvant. Därmed var tyskarnas läge på detta viktiga frontavsnitt ohållbart, och deras följande operationer kunde blott ha till syfte att i något så när gott behåll söka återföra de ej obetydliga styrkor, som de hade stående på Balkanhalvön, till Ungern. Detta tycks också i stor utsträckning ha lyckats. Rumänien och Bulgarien ockuperades av ryssarna; det sistnämnda nödgades också efter en del fåfänga försök att komma lindrigare undan att gå med på en total kapitulation.

Balkans befrielse — eller ockupation genom den segrande sidans trupper — fortsatte raskt. Vid septembers slut marscherade de ryska arméerna in i Jugoslavien. Samtidigt landstego engelska styrkor i Grekland. Detta land liksom Albanien, Serbien och Montenegro rensades utan större svårigheter från axeltrupper. I mitten av oktober voro de ryska arméerna framme på den ungerska slätten, och dit har stridernas tyngdpunkt varit förlagt under återstoden av året. Amiral Horthy och hans regering, som under hela kriget fört en så moderat och försiktig politik, som Ungerns mycket svåra geografiska läge hade tillåtit, sökte nu få kapitulera men störtades av tyskarna, som installerade en ren quislingregim under ledning av den obskyre pilkorsledaren major Szálasi. (En

liknande ehuru ej lika genomgripande tysk kupp hade genomförts i Budapest även i mars, men Hitlers grepp om Ungern hade något lossnat i slutet av augusti.) Ungern eller åtminstone en del av dess stridskrafter måste fortsätta den utsiktslösa kampen. Den ryska ängvälden rullade allt längre västerut. Vid årets slut var Donau överskriden och det illa tilltygade Budapest en isolerad försvarsö bakom den egentliga fronten. Det sega försvaret där och i Aachen liksom förut i Stalingrad och Warszawa visar, vilka stora möjligheter en modern storstad erbjuder en desperat försvarare. Det erbjuder således ohyggliga perspektiv för de tyska storstäder, som ännu kunna uppvisa något att förstöra trots engelska och amerikanska flygraider.

Vad Hitler fortfarande behärskade vid 1945 års ingång, var alltså Stortyskland (obetydligt naggat i kanterna vid Aachen och i Östpreussen), Polen väster om Weichsel, största delen av Slovakiet, nordvästra Ungern, större delen av Kroatien, Norditalien, en del av Elsass, Holland norr om Waal samt Danmark och Norge (utom Finnmarken öster om Tana älv). Det var således alltjämt ett mycket stort territorium, som var hemfallet åt det gruvligaste förtryck. Men vissa områden skulle visa sig vara omöjliga att hålla någon längre tid, och Norge är till följd av sitt läge numera i mycket snarare en belastning än en tillgång för tyskarna. Vid en jämförelse med situationen i september måste man dock erkänna, att det är rätt märkligt — för att ej säga i sitt slag beundransvärt — i vilken utsträckning de tyska arméerna ännu vid årets slut lyckats värja det tyska riksområdet mot invasion. En annan sak är, i vad mån detta skickliga och uthålliga försvar har utsikt att på längre sikt vinna något av värde åt Tyskland. Mänskligt att döma äro chanserna därtill ej stora, men de allierades politiska taktik mot Tyskland — »kapitulation utan villkor», delningsprojekt o. s. v. — kommer måhända att förlänga dödskampen in absurdum. Det bör likväl framhållas, att avslöjandena om Gestapos och SS:s framfart i de numera befriade länderna psykologiskt i hög grad försvåra en mera statsmannamässig politik mot det folk, som kallat Hitler till ledare. Behovet av en konstruktiv statskonst i stället för vedergällning minskas ej av detta förhållande.

Även den andra stora axelmakten har under 1944 rönt fruktansvärda nederlag och motgångar, fastän dessa till följd av de väldiga avstånden och de föga kända lokaliteterna blivit jämförelsevis litet uppmärksammade. Under föregående år hade amerikanarna

nöjt sig med rätt små framstötningar till de närmaste ögrupperna såsom Salomon- och Gilbertöarna. Under 1944 ha de däremot tack vare en alltmer förkrossande övervikt till sjöss och i luften kunnat nyttja en djärvare strategi. Deras stridskrafter ha företagit långa hopp på kartan över Stilla havet, och stora japanska styrkor ha avskurits från sina förbindelser med moderlandet och Indonesien och lämnats att så småningom möta sin undergång av brist på förnödenheter. Så är fallet med en betydande kår på norra Nya Guinea liksom med garnisonen i det viktiga Rabaul i Bismarckarkipelagen. Undan för undan ha amerikaner och australiensare utvidgat sitt grepp om Nya Guinea samt företagit landstigningar på Marshallöarna, Amiralitetsöarna, Marianerna, Karolinerna och Palauöarna. I september skedde en landstigning på Halmahera bland Moluckerna, och i oktober följde den dittills viktigaste operationen: invasionen på Leyte bland Filippinerna, varigenom de väldiga japanska erövringarna i söder hotas med avskärning från själva Japan. Företaget mot Filippinerna har under årets slut alltmera ökat i omfattning för att vid 1945 års början utsträckas till att gälla den största ön i gruppen, Luzon. Den japanska sjömakten har satts in till skydd, först för Marianerna och sedan för Filippinerna, men den har slagits tillbaka och lidit mycket svåra förluster mot amiral Nimitz' flottor och flyg.

Mot dessa svåra motgångar — som f. ö. även åtföljts av allvarliga bakslag i norra Birma — ha japanerna emellertid att ställa en ganska betydande seger. Det är i Kina, där de lyckats tränga tillbaka de amerikanska flygstyrkorna från de baser, varifrån de kunde bombardera själva Japan, samt upprätta förbindelse tvärs igenom hela det centrala Kina. Möjligen ha de därigenom skapat förutsättningar för att kunna underhålla ockupationsstyrkorna i Bortre Indien, även om sjövägen dit skulle bli avbruten. De amerikanska och engelska kommentarerna visa klart, vilken allvarlig kris dessa svåra motgångar medfört för Tjiang-Kai-Sjeks regim. Dennes förhållande till Washington synes även ha rubbats av dess vägran att söka samverka med de kommunistiska makthavarna i vissa delar av norra Kina. Den förut så firade kinesiska marskalcken får numera se sig anklagad för betänkliga »fascistiska» tendenser i amerikansk vänsterpress.

Även om denna intressanta händelseutveckling i Kina skulle skänka japanerna ännu större framgångar där — vilket ej förefaller alltför troligt — är dock förskjutningen till Japans nackdel av maktläget i Europa och i Stilla havet alltför tydlig och sanno-

likt alltför oavvislig för att ens stora japanska framsteg i Kina skulle kunna ge öriket mer än en förlängd galgenfrist — förutsatt att ej en fullständig brytning skulle komma att äga rum mellan västmakterna och Ryssland och öppna utsikt till nya grupperingar.

Det här sist berörda problemet — Rysslands förhållande till sina bundsförvanter — har i *politiskt* hänseende behärskat det gångna året. Redan vid ingången av 1944 var motsättningen uppenbar i den betydelsefulla frågan om Polens östgräns. Där, liksom när det gällde de baltiska staterna, var Stalins ståndpunkt, att maktförhållandena från våren 1941 skulle äga vitsord eller, med andra ord, att Ryssland utan vidare skulle få behålla de erövringar, som det gjort under sin entente med Tyskland. Denna ståndpunkt stred mot den dittills allmänt accepterade tolkningen av Atlantdeklarationen — till vilken akt Ryssland under sitt nödläge hade anslutit sig — nämligen att de mindre folken skulle vara garanterade mot de maktövergrepp från olika håll, som ägt rum sedan 1 september 1939, eventuellt sedan ännu längre tillbaka. Men det hade redan en tid varit klart, att västmakterna, särskilt England, inte längre ansågo sig äga makt att hävda denna ursprungliga tolkning mot sin mäktige bundsförvant och därför rådde den polska regeringen till en för Ryssland förmånlig kompromiss på bekostnad av det tyska Östpreussen.

Den invecklade frågan blev akut, när ryssarna vid årsskiftet 1943—44 trängde över 1939 års polska gräns. Inom kort komplicerades läget av en annan, än allvarligare fråga. Moskva upprättade nämligen i juli ett polskt »befrielseutskott» under ledning av författarinnan Wanda Wasilewska, som är gift med en framskjuten rysk — numera ukrainsk — funktionär. Det var uppenbart, att här skapats ett embryo till en polsk Kuusinen-regering. Än betänkligare blev situationen, när »befrielseutskottet» flyttade över till Lublin i Polen och började etablera sig såsom *de facto*-regering i de av Ryssland ockuperade vidsträckta delarna av landet. Ett särdeles beklämmande intryck gjorde det, då i augusti en patriotisk resning, som utbrutit i Warszawa i bästa överensstämmelse med tidigare ryska uppmaningar, lämnades utan hjälp av de ryska arméerna. Resningen leddes av en av den lagliga polska regeringens förtroendemän; dess kämpar utgjordes till övervägande del av denna regerings anhängare. Att de blevo utan bistånd och till slut efter fruktansvärda förluster nödgades kapitulera i början av oktober, kan väl till någon del ha berott på det tidigare om-

talade ryska bakslaget vid Weichsel. Men helt räcker denna förklaring ingalunda. Det är svårt att komma ifrån intrycket, att man i Kreml föredrog att låta »Londonregeringens» vänner likvideras av tyskarna, för att de ej skulle kunna bereda svårigheter vid den polska frågans framtida lösning efter ryska riktlinjer.

Under sommaren och hösten gjorde den polske regeringschefen Mikolajczyk i samförstånd med och under påtryckning av västmakterna ivriga försök att nå samförstånd med Stalin i fråga om Polens gränser och framtida regim. Han reste i detta syfte till Moskva. Men underhandlingarna blevo utan resultat, och Mikolajczyk avgick och efterträddes av vida mindre kompromissvilliga element. Ryssarna åter togo i början av januari 1945 omsider det steg, som länge skymtat såsom sannolikt. De erkände formligen den av dem själva manipulerade Lublinjuntan såsom Polens regering. Västmakterna ha därmed ställts inför ett mycket obehagligt val — att mot Ryssland hävda den lagliga regeringens sak, för vilken England 1939 gick i krig, eller att falla undan för våldet.

Det negativa resultatet av de här skisserade polsk-ryska underhandlingarna kan förklaras på två sätt. Antingen har den polska sidan präglats av en halsstarrig omedgörlighet. Eller också ha ryssarna aldrig velat nå en uppgörelse utan blott eftersträvat att sätta sin motpart i orätt och inrättat sin förhandlingsmetod därefter med undan för undan höjda krav — en taktik, som i så fall haft önskad framgång hos en stor del av London- (liksom Stockholms-)pressen. Autentiskt källmaterial saknas ännu för att slutgiltigt lösa detta problem. Att polackerna i London ofta uppträtt oklokt ur taktisk synpunkt, förefaller uppenbart. Men det är å andra sidan knappast lätt att inse, hur de, om de över huvud taget arbetade för ett självständigt Polen på nationell grund, skulle ha kunnat acceptera att avstå den östra hälften av Polen mot ersättning i rent tyska områden med därav följande framtida komplikationer samt att öppna ett dominerande inflytande på Polens öden åt Kuusinenfolket i Lublin. Det är i sakernas nuvarande läge svårt att komma ifrån att ansvaret för underhandlingarnas strandande till stor del måste läggas på ryssarna, som hävdad önskemål, vilka inte kunna förenas med Polens yttre och inre frihet.

Den polska frågan har varit den mest uppmärksammade av de olika östfrågorna. När det gäller de tre baltiska staterna, ha västmakterna, trots särskilt Roosevelts mycket kategoriska tidigare försäkringar om motsatsen, tydligen uppgivit varje tanke på att

söka skydda deras frihet. Ett klarare fall för tillämpning av Atlantdeklarationens grundsatser kan annars knappast uppdrivas, och inga strategiska skäl kunna efter Tysklands krossande gärna åberopas för våldförande av dessa dugliga och fredsälskande små folk.

Gynnsammare ter sig måhända läget på andra håll. Rumänien har nödgats än en gång avträda Bessarabien och Bukovina till sin mäktige granne. Men annars tyda uppgifterna därifrån på att ockupationstrupperna hittills uppträtt korrekt och i stort sett inte sökt ingripa i Rumäniens inre styrelse. En liknande utveckling synes vara möjlig i Ungern, där vid årsskiftet en samlingsregering på bred front har bildats i de av röda armén ockuperade områdena. Förhållandena i Bulgarien äro föga kända.

Återstår bland de ryska intresseområdena Finland. De underhandlingar, som under våren fördes om separatfred, ledde inte till resultat. Orsaken torde till ej oväsentlig del böra sökas i vissa av de ryska kraven, som helt enkelt inte kunde uppfyllas. Ett liknande resultat följde på nya trevare i samband med den stora ryska offensiven i juni. Det hjälpsavtal, som president Ryti då efter en svår inre kris slöt med Tyskland och vars militära betydelse torde ha varit rätt ringa, fick en form, som gav Finland juridiska möjligheter att frigöra sig från bundsförvantens grepp. Detta skedde också i augusti och september, sedan marskalk Mannerheim efterträtt Ryti. De uppnådda villkoren voro på vissa betydelsefulla punkter — ehuru ingalunda på andra — drägligare än de, som meddelats ett halvår tidigare. Månaderna efter stillståndet ha givit hopp om att det skall visa sig möjligt för Finland att rädda en om ock i väsentliga avseenden starkt beskuren självständighet. Det just nu mest oroande momentet är knappast den ryska kontrollkommissionen utan vissa aggressiva och omdömeslösa radikala strömningar i finsk inrikespolitik med okända möjligheter att samla röster vid de förestående valen.

Om Rysslands imperialism, varpå tecken försports även i Central-Asien och Persien, och dess dunkla förhållande till sina bundsförvanter varit en behärskande faktor i årets storpolitik, har en annan utgjorts av de stora svårigheterna i en rad länder, som äntligen befriats från det tyska tyranniet. Skarpa motsättningar ha yppat sig mellan å ena sidan de från en lång exil hemvändande lagliga regeringarna, vilka naturligtvis i någon mån tappat kontakten med krafterna i hemlandet men företräda vida kretsar med krav på legalitet och samhällslugn, och å den andra motståndsrörel-

sernas ytterlighetsmän, som under de svåra åren av naturliga skäl opererat utanför lagens ramar och nu ha svårt att återgå till den gamla ordningen. Dessa motståndsrörelser ha vidare i politiskt hänseende starkt radikaliserats. Ett visst samband mellan den kommunistiska agitationen och revoltstämningarna förefaller i några fall — men knappast i andra — påtagligt. Det problem, som i allmänhet har aktualiserat motsättningarna, har varit försöken att inordna maquisarderna i den legala armén. Värst har utvecklingen tett sig i Grekland, där den lett till ett blodigt inbördeskrig och försatt den engelska skyddsmakten i en mycket svår klämma. Otrevliga symtom visade sig också i Belgien, där ett relativt lugn dock tycks ha återställts, bl. a. under intryck av den tyska motoffensiven. I Frankrike har de Gaulles auktoritet lyckats bemästra en kris, som ett slag tedde sig ganska allvarlig. Även i så stabila samhällen som de ännu ej befriade Holland, Danmark och Norge finnas otvivelaktigt befryndade stämningar. Man torde dock ha rätt att hoppas, att svårare störningar där skola kunna undvikas, främst tack vare monarkernas auktoritet.

Om man till de här antydda förhållandena lägger villervallan i det befriade Italien, där regeringen Bonomi, som efterträtt den störtade marskalk Badoglio, för en rätt äventyrlig tillvaro, motsättningen mellan kungahuset och Tito i Jugoslavien och ovissheten om hur den spanska diktaturen skall kunna avvecklas, är det klart, att freden bjuder på oerhörda problem. De bli ej lättare av att vissa vänsterkretsar i London resa hinder i vägen för varje försök av Churchill att med kraft hävda laglig ordning och frihet ute i Europa.

Årets sista veckor ha visat ännu ett oroande tecken, nämligen en påtaglig kyla mellan de båda anglosaxiska stormakterna. I Amerika har det alltid funnits en ej helt obetydlig riktning, som spårar oblyg imperialism i varje tendens på engelskt håll att tillvarataga ens de mest uppenbara livsintressen eller att söka upprätthålla en viss ordning i Europa och Asien. Oförsiktiga och rätt svårförklarliga uttalanden av den nye, från affärslivet hämtade statssekreteraren Stettinius ha givit dessa kretsar luft under vingarna. För en gångs skull har den engelska pressen, som annars visat ett förvånande långmod, svarat ganska kärvt. Det är dock i nuvarande brydsamma situation knappast sannolikt, att dessa missälligheter få gå särdeles djupt — därtill ha de båda makterna alltför starkt behov av varandra.

Att de polska förvecklingarna inte ökat den amerikanska all-

mänhetens förtroende för Rysslands avsikter, behöver knappast understrykas, allra helst som flera av de hotade folken i Östeuropa ha sänt betydande utvandrarskaror över Atlanten.

Den värld, som avtecknar sig vid 1945 års ingång och inför det sannolikt ej alltför avlägsna slutet på de öppna fientligheterna, erbjuder trots den tyska våldsmaktens nederlag en föga hugnesam anblick. Motsättningarna mellan segrarmakterna äro påtagliga; en av dem för med stöd av jättelika maktresurser en av de andra oberoende politik, som ej särdeles väl överensstämmer med de tidigare gemensamt proklamerade höga grundsatserna; den i Dumbarton Oaks uppritade nya världsordningen företer gapande luckor på de viktigaste ställena; samhällsupplösningen visar sig ha gått mycket djupt i de befriade länderna; de förslag, som på sina håll och med rätt stark anslutning framföras till behandling av de besegrade folken och till framtida gränsdragning i Mellaneuropa, äro ägnade att väcka mycket allvarliga farhågor för utvecklingen på längre sikt. Att den oerhörda barbariseringen under de sista tolv åren av det tyska folket, främst dess ungdom, kommer att medföra oerhörda svårigheter, är också uppenbart. För de mindre stater, som tack vare gynnsamma omständigheter och egna ansträngningar hittills lyckats hävda sitt oberoende och sitt fria samhällsskick, finns all anledning till oförminskad vaksamhet och till klok avhållsamhet från sådana inre stridigheter, som skulle kunna öppna gynnsamma angreppspunkter för främmande krafter.

Torvald T:son Höjer.